

Shri Govind Guru University

(Established by Government of Gujarat Vide Gujarat Act no 24/2015)

Faculty of Arts

Bachelor of Social Work

Syllabus for

(NEP 2020 Programme)

Semester 3

Effective from June-2023

Website: www.sgggu.ac.in

BSW Semester – 3 Credit Structure

Course Type	Course Code/ Group Code	Name of Course	Total Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks		Total	Paper Duration
				Theory	Practical	Theory	Practical	Theory	Practical		
Major Courses DSC	BSW23MJ301	Method of Social Work-2 (Social Group Work)	4	18/50	-	18/50	-	36/100	-	36/100	120 Mins.
	BSW23MJ302	Fields of Social Work-1	4	18/50	-	18/50	-	36/100	-	36/100	120 Mins.
	BSW23MJ303	Urban Community & social problem	4	18/50	-	18/50	-	36/100	-	36/100	120 Mins.
Multi. Discipline - MDC	BSW23MD301	Computer Applications	4	18/50	-	18/50	-	36/100	-	36/100	120 Mins.
Ability Enhancement - AEC	BSW23AE301	Hindi	2	09/25	-	09/25	-	18/50	-	18/50	60 Mins.
Skill Enhancement/Internship – SEC	BSW23SE301	Field Work	2	-	9/25	-	9/25	-	18/50	18/50	6 HOURS
Value Added – VAC	BSW23VA301	Value & Ethics	2	09/25	-	09/25	-	18/50	-	18/50	60 Mins.

- There shall be no specific groups offered to the students.
- Any 3 major core subjects are to be selected in semester 3.
- All MDC, AEC, SEC and VAC are compulsory to be selected in semester 3.
- SEC is practical in nature and there is no specific syllabus suggested, however guidelines are provided hereunder.
- There will be no university theory exam for SEC subject, the college will conduct internal and external practical exams as per guidelines of the university.

For **Major Courses** and **MDC** subjects following will be the teaching learning methodology, evolution pattern and the question paper pattern in university term end theory exam.

Teaching-Learning Methodology

Lecture method, audio/video presentation, PPT, Black board work
Assignments, Course-work, Viva-Presentation

Evaluation Pattern

Sr. No	Details of Evaluation	Weightage
I	University Examination	50%
II	Internal	50%

Question paper pattern of External Semester End (Theory) for **Major Courses** and **MDC** Subjects will be as follows. Duration of Semester end exam will be 2:00 hours.

Sr.	Details of Evolution	Marks
1	A descriptive question from unit 1 or A descriptive question from unit 1	10
2	A descriptive question from unit 2 or A descriptive question from unit 2	10
3	A descriptive question from unit 3 or A descriptive question from unit 3	10
4	A descriptive question from unit 4 or A descriptive question from unit 4	10
5	MCQ 10 questions from unit 1 To 4	10
	Total	50

For **AEC** and **VAC** subjects following will be the teaching learning methodology, evolution pattern and the question paper pattern in university term end theory exam.

Teaching-Learning Methodology:

1	Lecture method, audio/video presentation, PPT, Black board work.
2	Assignments, Course-work, Viva-Presentation

Evaluation Pattern

Sr.	Details of Evolution	Weightage	Marks
1	Internal (Theory & Continuous Evolution)	50%	25
2	External Semester End (Theory)	50%	25
	Total	100%	50

Question paper pattern of External Semester End (Theory) for **AEC** and **VAC** subjects will be as follows. Duration of Semester end exam will be 1:00 hours.

Sr.	Details of Evolution	Marks
1	A descriptive question from unit 1 or A descriptive question from unit 1	10
2	A descriptive question from unit 2 or A descriptive question from unit 3	10
3	MCQ 05 questions from unit 1 To 3	05
Total		25

For **SEC** subjects following will be the teaching learning methodology, evolution pattern, Examination semester And Viva –Voce, Presentation

Teaching-Learning Methodology:

1	Lecture method, audio/video presentation, PPT, Black board work.
2	Field Visits, Record Keeping/Journal/Diary, Reporting, Presentation, Group Discussion, Viva-voce

Evaluation Pattern

Sr.	Details of Evolution	Weightage	Marks
1	Internal (Field Visits, Journal/Diary)	50%	25
2	External Semester End (Practical) Presentation, Viva Voce	50%	25
	Total	100%	50

External Semester End (Field Work) for **SEC** Subjects will be as follows. External exam Viva-Presentation Conduce by college

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Major Course	BSW23 MJ301	Method of Social Work-2	04	18/50	-	18/50	-	36/100	120 Mins.

Course Objectives: हेतुઓ	<p>૧) વિદ્યાર્થીઓને જૂથનો ખ્યાલ આવે</p> <p>૨) વિદ્યાર્થીઓને વ્યક્તિના જીવનમાં જૂથનું મહત્વ સમજે</p> <p>૩) વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક જૂથકાર્યની પધ્ધતિનું સમગ્રલક્ષી જ્ઞાન મેળવે</p>
--------------------------------	---

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	<p>૧ જૂથનો અર્થ, ખ્યાલ અને મહત્વ</p> <p>૨ જૂથના પ્રકારો</p> <p>૩ સામાજિક જૂથ કાર્યની વ્યાખ્યા અને લાક્ષણિકતાઓ</p> <p>૪ જૂથકાર્યની મૂળભૂત માન્યતાઓ</p>	૨૦ %
એકમ - ૨	<p>૧ સામાજિક જૂથકાર્યનો ઇતિહાસ ભારતના સંદર્ભમાં</p> <p>૨ સામાજિક જૂથકાર્યનો ઇતિહાસ અમેરિકાના સંદર્ભમાં</p> <p>૩ સામાજિક જૂથકાર્યનો ઇતિહાસ ઇંગલેન્ડના સંદર્ભમાં</p> <p>૪ સામાજિક જૂથકાર્યના હેતુઓ</p>	૨૦ %
એકમ - ૩	<p>૧ સામાજિક જૂથકાર્યના મૂલ્યો</p> <p>૨ સામાજિક જૂથ કાર્યની કુશળતાઓ</p> <p>૩ સામાજિક જૂથકાર્યના સિદ્ધાંતો</p> <p>૪ જૂથ પ્રક્રિયામાં નેતૃત્વ અને તેનો વિકાસ</p>	૨૦ %
એકમ - ૪	<p>૧ સામાજિક જૂથકાર્યકરની ભૂમિકા</p> <p>૨ જૂથ કાર્યમાં મૂલ્યાંકન</p> <p>૩ સામાજિક જૂથ કાર્યમાં કાર્યક્રમ આયોજન</p> <p>૪ સામાજિક જૂથ કાર્યમાં અહેવાલ લેખન</p>	૨૦ %
	૧ થી ૪ એકમમાંથી આવરીને ૧૦ (MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછાશે.	૨૦ %
		૧૦૦%

References -

- (1) Siddiqui H. Y. Group work - Theories and practice (2008), Rawat Publication.
- (2) Hough Margaret, Group work skills and Theory (2001) Hodder and Stoughton
- (3) Trevor Lindsay Sue Orton : Group work Practice in Social Work (2008), [www.Learning matters.co.on](http://www.Learningmatters.co.on)
- (4) Misra P. D, Misra Bina (2008) Social Group Work : Theory and Practice, New Royal Book co. Lucknow
- (5) Brandler S. and Roaman CP (1999) Group work skills and strategies for effective Intervention, New York : The Haworth Press.
- (6) Garvin D Charles, Gutierrez M. Lorraine, Galinsky J. Macda (2007) Handbook of Social Work with Groups, Rawat Publication
- (7) Turner David (2009) Role Playes (book of Activities) Viva Books Private Limited
- (8) Frank La Fasto, Card Larson (Sixth Printing 2008) When Teams Work Best, Response Books : A division of Sage Publications, New Delhi.

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Major Course	BSW23 MJ302	Fields of Social Work-1	04	18/50	-	18/50	-	36/100	120 Mins.

Course Objectives: હેતુઓ	૧) વિદ્યાર્થીઓને કુટુંબની સમજ કેળવવી ૨) વિદ્યાર્થીઓને બાળકો, મહિલાઓ, યુવાનો, વૃદ્ધોની પરિસ્થિતિ સમજે ૩) વિદ્યાર્થીઓ વિવિધ સરકારી જોગવાઈ, કાયદાઓ, નું જ્ઞાન મેળવે
-----------------------------	--

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	૧ બાળકનો અર્થ અને ખ્યાલ ૨ ભારતમાં બાળકોની સ્થિતિ અને સમસ્યાઓ ૩ બાળકોના અધિકારો ૪ બાળકો માટેની કાનૂની જોગવાઈઓ તેમજ કાયદાકીય સેવાઓ	૨૦ %
એકમ - ૨	૧ ભારતમાં મહિલાઓની સ્થિતિ અને સમસ્યાઓ ૨ મહિલા કલ્યાણનો ખ્યાલ અને સામાજિક નીતિઓ ૩ સ્ત્રી સશક્તિકરણનો ખ્યાલ અને મહિલાઓના વિકાસ સ્વૈચ્છિક સંસ્થાનો ફાળો ૪ મહિલાઓ માટે કાનૂની જોગવાઈઓ તેમજ સરકારી યોજના	૨૦ %
એકમ - ૩	૧ યુવાનનો અર્થ અને સમસ્યાઓ ૨ યુવા કલ્યાણનો ખ્યાલ તેમજ સામાજિક નીતિ ૩ યુવા કલ્યાણના વિવિધ કાર્યક્રમો ૪ યુવા કલ્યાણમાં સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓની ભૂમિકા	૨૦ %
એકમ - ૪	૧ વૃદ્ધાવસ્થાનો ખ્યાલ તેમજ સમસ્યાઓ ૨ વૃદ્ધ કલ્યાણનો અર્થ અને જરૂરિયાત ૩ વૃદ્ધ કલ્યાણની રાષ્ટ્રીય નીતિઓ ૪ વૃદ્ધો માટે કાયદાકીય જોગવાઈઓ અને યોજનાઓ	૨૦ %
	૧ થી ૪ એકમમાંથી આવરીને ૧૦ (MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછાશે.	૨૦ %
		૧૦૦%

સંદર્ભ ગ્રંથો

- (1) White James M. 2008, Family Theories, Sage Publication
- (2) Murli Desai, 1994, Family and Interventions Tata Institute of Social Science
- (3) Goel S.L. 2005, Population Policy and Family Welfare, Deep & Deep Publication
- (4) Chawdhary A & Carson and Carson, 2003, Family Life Education in India Perspective Challenges and Applications, Rawat
- (5) Arora, R. K., 2006, Family Relationship and Child Development, Murarilal & Sons, New Delhi
- (6) Engles F., 1949, Origin of the family, Private Property and the State
- (7) Hartman A and Haird J, 1983, Family Centered Social work Practice
- (8) Khasgiwala A, 1993, Family Dynamics Social Work Perspective
- (9) Raju M. L. and Krishna G. R. (eds) 1996, Future of Indian Family Challanges for Social Work education.
- 10) Mishra V. D. (1993) Youth Culture : Inter India Publications New Delhi

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Major Course	BSW20 23MJ30 3	Urban Community & social problem	04	18/50	-	18/50	-	36/100	120 Mins.

Course Objectives: હેતુઓ	૧) વિદ્યાર્થીઓ શહેરી સમુદાય વિષે જ્ઞાન મેળવે ૨) શહેરી સમુદાય પ્રત્યેનો અભિગમ કેળવે ૩) સામાજિક સમસ્યાઓ અંગે જાગૃત બને
-----------------------------	--

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	૧ શહેરી સમુદાયનો અર્થ અને ખ્યાલ ૨ શહેરી સમુદાયના લક્ષણો ૩ શહેરી સમુદાયના અભ્યાસનું મહત્વ ૪ ભારતમાં શહેરી સમુદાયની ઉત્પત્તિ અને વિકાસ	૨૦ %
એકમ - ૨	૧ ભારતમાં શહેરીકરણથી ઊભી થતી સમસ્યાઓ ૨ શહેરી સમુદાયના આર્થિક ઉપાર્જનમાં ક્ષેત્રો ૩ શહેરી સમુદાયના વિકાસના કાર્યક્રમો ૪ શહેરીકરણ અને આધુનિકરણ	૨૦ %
એકમ - ૩	૧ શહેરીકરણને અવરોધક પરિબલો ૨ શહેરીકરણમાં આવેલ પરિવર્તન ૩ શહેરોમાં સ્તરીકરણ ૪ શહેરીકરણની માનવ જીવન પર અસર	૨૦ %
એકમ - ૪	૧ સામાજિક સમસ્યાનો અર્થ અને ખ્યાલ ૨ સામાજિક સમસ્યાના પ્રકાર ૩ સામાજિક સમસ્યાના અભિગમો ૪ સામાજિક સમસ્યાના ઉપાયો	૨૦ %
	૧ થી ૪ એકમમાંથી આવરીને ૧૦ (MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછશે.	૨૦ %
		૧૦૦%

સંદર્ભ ગ્રંથો

- 1) Bhattacharya, Sanjay., Social Work: an integrated approach. Deep and Deep Publications, 2003
- 2) Moorthy M. V., Social Work Philosophy, Methods and fields, Dhabwar, Karnataka University, 1974
- 3) Upadhyay, R. K., Social cse work, A therapeutic approach, Jaipur, Rawat Publication, 2003
- 4) ડૉ. નેહલ બી. ત્રિવેદી, ડૉ. પ્રિયંકા બી. જાની, પ્રા.ખ્યાતી આર. વાઘેલા: “સમાજકાર્ય” નવભારત સાહિત્ય મંદિર, અમદાવાદ, ૨૦૧૮
- 5) ભટ્ટી રમણીક “સમાજકાર્ય પદ્ધતિઓ”, ડિવાઇન પબ્લિકેશન, ભાવનગર, ૨૦૧૪

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Multi Disciplinary Course	BSW23 MD301	Computer Applications	04	18/50	-	18/50	-	36/100	120 Mins.

Course Objectives: હેતુઓ	<p>૧) કમ્પ્યુટરનો પરિચય મેળવવો</p> <p>૨) કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ કરતા સીખવું.</p> <p>૩) આધુનિક ટેકનોલોજી નો પરિચય મેળવવો.</p> <p>૪) સમાજ કાર્યમાં કમ્પ્યુટરની ઉપયોગિતા સમજાવી.</p>
-----------------------------	--

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	કમ્પ્યુટર પરિચય, બ્લોકડાયાગ્રામ, ઈનપુટડિવાઇસ, આઉટપુટ ડિવાઇસ, લાક્ષણિકતાઓ, ક્ષમતાઓ	૨૦ %
એકમ - ૨	ઓપરેટિંગસિસ્ટમ-વિન્ડોસ, લિનક્સ ફાઇલ, ફોલ્ડર, સર્ચ, કંટ્રોલ પેનલ, ઇન્સ્ટોલેશન	૨૦ %
એકમ - ૩	એમ એસ ઓફિસ નો સામાન્ય પરિચય વર્ડ, એક્સેલ, પાવર પોઇન્ટ નો સામાન્ય રોજબરોજ નો ઉપયોગ	૨૦ %
એકમ - ૪	ઇન્ટરનેટ, નેટવર્કિંગ, ઇ મેલ, સોશિયલમીડિયા, આર્ટિફિશિયલઇન્ટેલીજન્સ, સમાજ કાર્યમાં કમ્પ્યુટર ની ઉપયોગિતા, એસપીએસએસ નો પરિચય	૨૦ %
	૧ થી ૪ એકમમાંથી આવરીને ૧(MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછાશે.	૨૦ %
		૧૦૦ %

સંદર્ભ ગ્રંથો

૧) કમ્પ્યુટર પરિચય: પાયાની જાણકારી, ડ્રો, બી.સી. રાહોડ, અક્ષર પબ્લિકેશન, અમદાવાદ

૨) કમ્પ્યુટર પરિચય (સીસીસી), ડૉ. બાબા સાહેબ આંબેડકર ઓપન યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Ability Enhancement AEC	BSW23AE 301	Hindi	02	9/25	-	09/25	-	18/50	60 Mins.

Course Objectives: हेतुओ	1) हिन्दी भाषानो सामान्य परिचय मेणववो 2) हिन्दीभाषाना व्याकरणो परिचय मेणववो 3) हिन्दी लेखन तथा व्यावहारिक हिन्दी नुं ज्ञान मेणववुं.
-----------------------------	---

युनिट	विगत	गुणभार
अेकम - १	1 मन्नु भंडारी का व्यक्तित्व एवं कृतित्व 2 'आपका बंटी' उपन्यास का कथानक ससंदर्भ व्याख्या। 3 उपन्यास के तत्वों के आधार पर 'आपका बंटी' उपन्यास की समीक्षा । 4 'आपका बंटी' नामकरण। 5 'आपका बंटी' उपन्यास के प्रमुख एवं गौण पात्रों का परिचय।	२५%
अेकम - २	१ कहानी लेखन २ पत्रलेखन ३ निबंध लेखन ४ अहवाल लेखन	२५%
अेकम - ३	१ हिंदी व्याकरणकी परिभाषा, हिंदी व्याकरणके भेद, वर्णविचार शब्दविचार २ संज्ञा, सर्वनाम, अव्यय, पदपरिचय मुहावरे, समास ,छन्दविचार ३ सामान्य शब्दों के अर्थ/प्रयोग, समानार्थी शब्द, विरोधार्थी शब्द	२५%
	१ थी ३ अेकममांथी आवरीने ०५ (MCQ) वैकल्पिक प्रश्नो पूछाशे.	२५%
		१०० %

संदर्भ ग्रंथ :-

- भंडारी, मन्नु, (2017). आपका बंटी, नई दिल्ली : राधा कृष्ण प्रकाशन प्रा. लि.।
- HINDI BHASHA : LEKHAN KAUSHAL, NEERAJ PUBLICATIONS (2020)
- Gyaan Vitaan Hindi Vyakaran Mala, Dr. K.R. Mahiya and Dr Vimlesh Sharma (Author)

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Skill Enhancement SEC	BSW23 SE301	Field Work	02	-	09/25	-	09/25	18/50	

BSW23SE201 : Field Work

Course Objectives: હેતુઓ	<p>૧) વિદ્યાર્થીઓને ક્ષેત્રની સમસ્યાઓ, સંસ્કૃતિ, સમુદાયો વિષે જાણકારી મેળવી શકે છે.</p> <p>૨) વિદ્યાર્થીઓમાં કુશળતાઓની ક્ષમતા વિકસાવી શકાય.</p> <p>૩) વ્યાવસાયિક સમાજકાર્યકર તરીકે વિકસિત થશે.</p> <p>૪) થીયરી માટે ક્ષેત્રકાર્ય મદદરૂપ થશે</p> <p>૫) વિદ્યાર્થી પ્રત્યક્ષ મુલાકાત દ્વારા જે તે ક્ષેત્રનો વાસ્તવિક અને જીવંત અનુભવ મેળવે છે .</p> <p>૬) પોતાના વિસ્તારનાં એકમોથી માહિતગાર થાય છે .</p> <p>૭) વિદ્યાર્થીઓના ચોક્કસ કાર્ય કૌશલ્યો અને ક્ષમતાઓનો વિકાસ થાય છે .</p> <p>૮) વિદ્યાર્થીઓની અવલોકનવૃત્તિને ઉત્તેજન મળે છે</p>
-----------------------------	--

Unit	Description	Weightage
	<p>૧) સેમેસ્ટરમાં એક અઠવાડિયામાં બે દિવસ ક્ષેત્રકાર્યમાં જવાનું રહેશે.</p> <p>૨) એક દિવસનું ૫ (પાંચ) કલાક પ્રમાણે ક્ષેત્ર કાર્યકરવાનું રહેશે</p> <p>૩) દરેક વિદ્યાર્થીઓએ કોલેજના અધ્યાપકના માર્ગદર્શન હેઠળ ક્ષેત્રકાર્ય અંગેના દૈનિક તેમજ સત્રાંત અહેવાલ બનાવવાના રહેશે.</p> <p>૪) કોલેજકક્ષાએ ક્ષેત્રકાર્ય સંબંધિત વર્કશોપ, ટ્રેનીંગનું આયોજન કરવાનું રહેશે.</p> <p>૫) ફિલ્ડવર્કમાં ૧) ગંગા સ્વરૂપા (વિધવા બહેન) ૨) પ્રગતિશીલ ખેડૂત ૩) દિવ્યાંગ (વિકલાંગ) ૪) સફળ પશુપાલક ૫) બેરોજગાર ૬) સફળ મહિલા ૭) નોકરિયાત ૮) સમાજ સેવક ૯) ધાર્મિક - ભુવાજી ૧૦) ડ્રોપ આઉટ બાળક ૧૧) ઘરેલુ હિંસા પીડિત મહિલા ૧૨) ગૃહ ઉદ્યોગ વગેરેની મુલાકાત</p> <p>૭) પર્યાવરણ જાળવણીના કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવું</p> <p>૮) સમાજકાર્યની પદ્ધતિનો પ્રત્યક્ષ ઉપયોગ કરી કાર્યનું આયોજન કરવું.</p>	૧૦૦%

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Value Added VAC-IKS	BSW23VA 301	Value & Ethics	02	9/25	-	09/25	-	18/50	60 Mins.

Course Objectives: હેતુઓ	૧ નૈતિકતા અને મૂલ્યોનો પરિચય મેળવવો ૨ વિચાર શક્તિ નો વિકાસ કરવો ૩ વિવિધ મૂલ્યોનું વિવેચન કરવું ૪ વિવિધ મૂલ્યોનું જીવનમાં સિંચન કરવું
-----------------------------	---

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	૧ નૈતિકતા અને જીવન મૂલ્યોનો પરિચય ૨ અંગત તથા જાહેર નૈતિકતા ૩ રાષ્ટ્ર અને નૈતિકતા ૪ ધર્મ અને નૈતિકતા	૨૫ %
એકમ - ૨	૧ યુધ્ધ ૨ ભ્રષ્ટાચાર ૩ કોમવાદ/જાતિવાદ/પ્રાંતવાદ/ભાષાવાદ	૨૫ %
એકમ - ૩	૧ નૈતિકતાના ભારતીય મૂલ્યો ૨ નૈતિકતાના પાશ્ચાત્ય મૂલ્યો	૨૫ %
	૧ થી ૩ એકમમાંથી આવરીને ૦૫ (MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછાશે.	૨૫ %
		૧૦૦%

સંદર્ભ ગ્રંથો

- Ethics, Values and Social Work Practice- Linda Bell (Author), Trish Hafford-Letchfield (Author) Open University Press (2015)
- Human Values and Ethics in Education, Vijaya Lakshmi Mohanty (Author), PARAMOUNT PUBLISHING HOUSE (2015)

Shri Govind Guru University

(Established by Government of Gujarat Vide Gujarat Act no 24/2015)

Faculty of Arts

Bachelor of Social Work

Syllabus for

(NEP 2020 Programme)

Semester 4

Effective from June-2023

Website: www.sgggu.ac.in

BSW Semester – 4 Credit Structure

Course Type	Course Code/ Group Code	Name of Course	Total Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks		Total	Paper Duration
				Theory	Practical	Theory	Practical	Theory	Practical		
Major Courses DSC	BSW23M J401	Method of Social Work-3	4	18/50	-	18/50	-	36/100	-	36/100	120 Mins.
	BSW23M J402	Fields of Social Work-2	4	18/50	-	18/50	-	36/100	-	36/100	120 Mins.
	BSW23M J403	Management of Development and Welfare Services.	4	18/50	-	18/50	-	36/100	-	36/100	120 Mins.
Minor Courses DSE	BSW23M N401	Criminology & Social Laws	4	18/50	-	18/50	-	36/100	-	36/100	120 Mins.
Ability Enhancement - AEC	BSW23A E401	Translation, Reporting, Creative Writing	2	09/25	-	09/25	-	18/50	-	18/50	60 Mins.
Skill Enhancement/Internship – SEC	BSW23SE 401	Field Work	2	-	9/25	-	9/25	-	18/50	18/50	6 HOURS
Value Added – VAC	BSW23V A401	Fitness & Sports	2	09/25	-	09/25	-	18/50	-	18/50	60 Mins.

- There shall be no specific groups offered to the students.
- Any 3 major course and 1 minor course subjects are to be selected in semester 4.
- All AEC, SEC and VAC are compulsory to be selected in semester 4.
- SEC is practical in nature and there is no specific syllabus suggested, however guidelines are provided hereunder.
- There will be no university theory exam for SEC subject, the college will conduct internal and external practical exams as per guidelines of the university.

For **Major course** and **Minor course** subjects following will be the teaching learning methodology, evolution pattern and the question paper pattern in university term end theory exam.

Teaching-Learning Methodology

Lecture method, audio/video presentation, PPT, Black board work
Assignments, Course-work, Viva-Presentation

Evaluation Pattern

Sr. No	Details of Evaluation	Weightage
I	University Examination	50%
II	Internal	50%

Question paper pattern of External Semester End (Theory) for **Major course** and **Minor course** Subjects will be as follows. Duration of Semester end exam will be 2:00 hours.

Sr.	Details of Evolution	Marks
1	A descriptive question from unit 1 or A descriptive question from unit 1	10
2	A descriptive question from unit 2 or A descriptive question from unit 2	10
3	A descriptive question from unit 3 or A descriptive question from unit 3	10
4	A descriptive question from unit 4 or A descriptive question from unit 4	10
5	MCQ 10 questions from unit 1 To 4	10
	Total	50

For **AEC** and **VAC** subjects following will be the teaching learning methodology, evolution pattern and the question paper pattern in university term end theory exam.

Teaching-Learning Methodology:

1	Lecture method, audio/video presentation, PPT, Black board work.
2	Assignments, Course-work, Viva-Presentation

Evaluation Pattern

Sr.	Details of Evolution	Weightage	Marks
1	Internal (Theory & Continuous Evolution)	50%	25
2	External Semester End (Theory)	50%	25
	Total	100%	50

Question paper pattern of External Semester End (Theory) for **AEC** and **VAC** subjects will be as follows. Duration of Semester end exam will be 1:00 hours.

Sr.	Details of Evolution	Marks
1	A descriptive question from unit 1 or A descriptive question from unit 1	10
2	A descriptive question from unit 2 or A descriptive question from unit 3	10
3	MCQ 05 questions from unit 1 To 3	05
Total		25

For **SEC** subjects following will be the teaching learning methodology, evolution pattern, Examination semester And Viva –Voce, Presentation

Teaching-Learning Methodology:

1	Lecture method, audio/video presentation, PPT, Black board work.
2	Field Visits, Record Keeping/Journal/Diary, Reporting, Presentation, Group Discussion, Viva-voce

Evaluation Pattern

Sr.	Details of Evolution	Weightage	Marks
1	Internal (Field Visits, Journal/Diary)	50%	25
2	External Semester End (Practical) Presentation, Viva Voce	50%	25
	Total	100%	50

External Semester End (Field Work) for **SEC** Subjects will be as follows. External exam Viva-Presentation Conduce by college

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Major Course	BSW23 MJ401	Method of Social Work-3	04	18/50	-	18/50	-	36/100	120 Mins.

Course Objectives: હેતુઓ	<p>૧) વિદ્યાર્થીઓ સમાજકાર્યની પદ્ધતિની સમજ કેળવે.</p> <p>૨) સામુદાયિક સંગઠક તરીકેની કુશળતાઓ વધારવી.</p> <p>૩) સમુદાય વિષેની સમજ કેળવવી</p> <p>૪) સામાજિક ક્રિયા વિષે સમજ કેળવવી</p>
--------------------------	---

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	<p>૧ સમુદાયનો ખ્યાલ, પ્રકાર, અને લાક્ષણિકતા</p> <p>૨ સમુદાયની વિવિધ સમસ્યાઓ</p> <p>૩ સામુદાયિક સંગઠનનો અર્થ, ખ્યાલ</p> <p>૪ સામુદાયિક સંગઠનની લાક્ષણિકતાઓ</p>	૨૦ %
એકમ - ૨	<p>૧ સામુદાયિક સંગઠનના ઉદ્દેશો</p> <p>૨ સામુદાયિક સંગઠન અને સામુદાયિક વિકાસ વચ્ચે તફાવત</p> <p>૩ સામુદાયિક સંગઠન પદ્ધતિની કુશળતાઓ</p> <p>૪ સામુદાયિક સંગઠનની પ્રક્રિયા</p>	૨૦ %
એકમ - ૩	<p>૧ સામુદાયિક સંગઠનના મોડેલ્સ</p> <p>૨ સામુદાયિક સંગઠકની ભૂમિકાઓ</p> <p>૩ સામુદાયિક સંગઠન પદ્ધતિના સિદ્ધાંતો</p> <p>૪ સશક્તિકરણનો ખ્યાલ અને પ્રક્રિયાના અવરોધો</p>	૨૦ %
એકમ - ૪	<p>૧ સામાજિક ક્રિયાનો અર્થ અને ખ્યાલ, મહત્વ</p> <p>૨ સામાજિક ક્રિયાના કૌશલ્યો</p> <p>૩ સામાજિક ક્રિયા અને ગાંધીજીની ફિલસૂફી</p> <p>૪ સામાજિક ક્રિયા અને ગાંધીજી પ્રેરિત રચનાત્મક કાર્યક્રમો</p>	૨૦ %
	૧ થી ૪ એકમમાંથી આવરીને ૧૦ (MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછાશે.	૨૦ %
		૧૦૦%

References -

- ૧) ગીતા ચાવડા, સામુદાયિક સંગઠન પધ્ધતિ, ડોરસ કંપેન્ડિયમ
- ૨) Community Development Journal, An Institutional Forum, UK
- ૩) Someshkumar 2002, Methods for community Participation, New Delhi, Sage
- ૪) Weil M (eds), 1996, Community Practice : Conceptual Models, New York, The Haworth Press
- ૫) Gemgrade K. D., 1971, Community Organisation in India, Bombay, Popular Prakashan.
- ૬) Maryo H, Jones D, 1974, Community Work, London, Routh dge and Kegam Paul.

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Cr ed it	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Durati on
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Major Course	BSW23 MJ402	Fields of Social Work-2	04	18/50	-	18/50	-	36/100	120 Mins.

Course Objectives: હેતુઓ	૧) સમાજકાર્યના ક્ષેત્રો વિષે જ્ઞાન મેળવે ૨) ક્ષેત્રોનું પ્રત્યક્ષ કાર્ય કરવાનો અનુભવ કેળવે ૩) સમાજમાં પોતાનું યોગદાન આપવા ક્ષમતા કેળવે
--------------------------------	--

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	૧ અનુસુચિત જાતિનો ખ્યાલ અને દલિત સમુદાયની સ્થિતિ ૨ દલિત સમુદાયની સમસ્યાઓ ૩ દલિત ઉત્કર્ષ માટેના ગાંધીજી અને બાબા સાહેબ આંબેડકરના પ્રયત્નો ૪ દલિત ઉત્કર્ષ માટેની વિકાસ યોજનાઓ અને વિવિધ કાર્યક્રમો	૨૦ %
એકમ - ૨	૧ આદિવાસીઓનો અર્થ અને ખ્યાલ અને લક્ષણો ૨ આદિવાસી સમુદાયની સમસ્યાઓ ૩ આદિવાસી સમુદાયમાં આવેલા પરિવર્તન અને અસર કરતાં પરિબળો ૪ આદિવાસી કલ્યાણ માટેની વિકાસ યોજનાઓ અને વિવિધ કાર્યક્રમો	૨૦ %
એકમ - ૩	૧ આરોગ્યનો અર્થ અને ખ્યાલ ૨ સારા આરોગ્ય માટેના જવાબદાર પરિબળો ૩ કાઉન્સેલિંગ (સલાહ)નો ખ્યાલ અને અભિગમો ૪ કાઉન્સેલિંગ માટેના કૌશલ્યો ૫ મેડીકલ શોસ્યલ વર્કની ભૂમિકાઓ	૨૦ %
એકમ - ૪	૧ પ્રત્યાનનો અર્થ અને પ્રકારો ૨ પ્રત્યાયનની પ્રક્રિયા અને સફળ પ્રત્યાન કરવા માટેની કુશળતાઓ ૩ પ્રત્યાયનના આધુનિક અને પરંપરાગત માધ્યમો ૪ પ્રત્યાયન દરમિયાન આવતા અવરોધો	૨૦ %
	૧ થી ૪ એકમમાંથી આવરીને ૧૦ (MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછાશે.	૨૦ %
		૧૦૦%

સંદર્ભ ગ્રંથો

- (1) K. PARK (2005-18th ed) Preventive and Social Medicine, Park's Textbook for medical education) B. B. Publishers Jabalpur - M.P. (INDIA)
- (2) Dak, T. M. (1991) Sociology of Health in India, New Delhi : Rawat Publication
- (3) Benerjee G. R. (1950) Social Service Department in Hospitalist Organization & Functions, Bombay : T.I.S.S.
- (4) K. Balan (1989) Health for All by 2000 A.D. New Delhi : Ashish Publishing House.
- (5) Bhattacharya Sanjay (2008) Social Work Phycho-Social and Health aspects.
- (6) Cvopper Steve and et. el (2007), Community Health and Wellbeing : Action research on Health in equalities : U.K. : The Policy Press
- (7) Krishnamurthy G. Indian Health Scenevio.
- (8) Rahim A, Principles and Practice of Community Medicine
- (9) Vyas Suresh (2006) Essentials of Health Management : Mangaldeep Publications Jaipur
- (10) Yesudin Y. K. (1991) Primary Health Care : Mumbai, T.I.S.S.
- (11) Dave Parul, Maheta Pallavi (2008) Meental Health and Ageing Women - Important Correlates, Kalpaz Publications, New Delhi
- (12) Gupta, Shukh and Kant M. S. (2004) Hospital and Health care Administration, Jagdeep Brothers, Banglore
- (13) Dora Gold Stien (1954) Expanding Horisons in Medical Social Work, Chicago : The University of

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Major Course	BSW23 MJ403	Management of Development and Welfare Services.	04	18/50	-	18/50	-	36/100	120 Mins.

Course Objectives: હેતુઓ	૧) કલ્યાણ અને વિકાસના સ્વરૂપો અને પ્રકારોની સમજ કેળવે ૨) સંસ્થા વ્યવસ્થાપન અને કાર્યો વિષે અનુભવ કરે ૩) સામાજિક નીતિઓની સમજ વિકસાવવી
-----------------------------	--

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	૧ સમાજ સેવા, સમાજ કલ્યાણ, સમાજ સુરક્ષા, સામાજિક નીતિ ૨ સ્વૈચ્છિક સંસ્થાનો ઉદભવ સ્વરૂપ અને પ્રકારો ૩ સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓનું માળખું અને લાક્ષણિકતાઓ ૪ સ્વૈચ્છિક સંસ્થાની સ્થાપના અને રજીસ્ટ્રેશન	૨૦ %
એકમ - ૨	૧ સમાજ કલ્યાણ વહીવટનો ખ્યાલ અને પાસાઓ ૨ સમાજ કલ્યાણ વહીવટમાં પડતી મુશ્કેલીઓ ૩ વિકાસ અને કલ્યાણકારી સેવામાં સરકાર, NGO અને કંપનીઓની ભૂમિકાઓ ૪ સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓની સમસ્યાઓ અને પડકારો	૨૦ %
એકમ - ૩	૧ પ્રયોજના દરખાસ્તનો ખ્યાલ અને માળખું ૨ કાર્યક્રમ દસ્તાવેજીકરણ અને વાર્ષિક અહેવાલ ૩ સંસ્થાના નાણાકીય સાધનો ૪ સંસ્થાઓનું અંદાજપત્ર અને ઓડીટ	૨૦ %
એકમ - ૪	૧ મુંબઈ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ-1950 ૨ સોસાયટી રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ-1860 ૩ એફ.સી.આર.એ. કરવેરા મુક્તિ ૪ કોર્પોરેટ સોશ્યલ રિસ્પોન્સિબિલિટી(CSR)	૨૦ %
	૧ થી ૪ એકમમાંથી આવરીને ૧૦ (MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછાશે.	૨૦ %
		૧૦૦%

સંદર્ભ ગ્રંથો

- (૧) જનપથ પ્રકાશન, પ્રયોજના દરખાસ્ત નિરૂપણ પ્રવિધિ
- (૨) શાહ ઘનશ્યામ, ગુજરાત સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ, સેન્ટર ફોર સોશયલ સ્ટડીઝ
- (૩) પટેલ આનંદી, વ્યવસાયિક સમાજકાર્યના આધારસ્તંભો
- (૪) Chodhari D paul social welfare Administration-Delhi atma Remand Sons.
- (૫) Garain s organizational Effective Of Ngos Jasipur University Book House.

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Minor	BSW23 MN401	Criminology & Social Laws	04	18/50	-	18/50	-	36/100	120 Mins.

Course Objectives: હેતુઓ	૧) વિદ્યાર્થી અપરાધ, અપરાધી, ભોગ બનનાર અંગે વિગતે સમજ કેળવે. ૨) આ અંગે સુધારણા સેવાઓ અને કાયદાની મદદની કરવા અંગે સમજ વિકસે.
-----------------------------	--

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	૧ અપરાધનો અર્થ, ખ્યાલ, લક્ષણો ૨ અપરાધશાસ્ત્રની વિભાવના, મહત્વ ૩ અપરાધના કારણો ૪ અપરાધના સિધ્ધાંતો	૨૦ %
એકમ - ૨	૧ અપરાધને અસર કરતાં પરિબળો ૨ બાળ અપરાધની વિભાવના, કારણો, ઉકેલો ૩ દંડનો અર્થ, ખ્યાલ અને હેતુઓ ૪ દંડના પ્રકારો	૨૦ %
એકમ - ૩	૧ સામાજિક કાયદાનો ખ્યાલ અને મહત્વ ૨ જુવેનાઇલ જસ્ટિસ કેર એન્ડ પ્રોટેક્શન એક્ટ - ૨૦૦૦ ૩ બાળ લગ્ન પ્રતિબંધક ધારો - ૨૦૦૬ ૪ દહેજ પ્રતિબંધક ધારો - ૧૯૬૧	૨૦ %
એકમ - ૪	૧ ન્યાયની વિભાવના, ન્યાયનું મહત્વ ૨ ન્યાય તંત્રનું માળખું અને કાર્યો ૩ પોલીસ તંત્ર અને તેના કાર્યો ૪ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ - ૧૮૬૦	૨૦ %
	૧ થી ૪ એકમમાંથી આવરીને ૧(MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછાશે.	૨૦ %
		૧૦૦ %

સંદર્ભ ગ્રંથો

- ૧) રાવલ કૈશિક, બાળ અધિકારો અને કાયદો, જનપથ પ્રકાશન
- ૨) રાવલ હર્ષિદા, સામાજિક સમસ્યાઓ
- ૩) શુક્લ વી. એમ. અપરાધ વિજ્ઞાન, યુનિ. ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ
- ૪) રાવલ કૌશિક, બાળ અપરાધ અને ભારતીય ન્યાય પદ્ધતિ

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Ability Enhancement AEC	BSW23AE 401	Translation, Reporting, Creative Writing	02	9/25	-	09/25	-	18/50	60 Mins.

Course Objectives: હેતુઓ	<p>૧ ભાષાંતર કરતાં શીખે છે.</p> <p>૨ અલગ અલગ પ્રકારના નિવેદન, અરજી, આવેદન, અહેવાલ લખતાશીખે છે.</p> <p>૩ મૌલિક લેખન શીખે છે</p>
-----------------------------	--

યુનિટ	વિગત	ગુણભાર
એકમ - ૧	૧ ગુજરાતી થી હિન્દી ભાષાંતર ૨ ગુજરાતી થી અંગ્રેજી ભાષાંતર	૨૫%
એકમ - ૨	૧ હિન્દી થી ગુજરાતી ભાષાંતર ૨ અંગ્રેજી થી ગુજરાતી ભાષાંતર	૨૫%
એકમ - ૩	૧ નિવેદન લેખન ૨ અરજી લેખન ૩ આવેદન લેખન ૪ અહેવાલ લેખન	૨૫%
	૧ થી ૩ એકમમાંથી આવરીને ૦૫ (MCQ) વૈકલ્પિક પ્રશ્નો પૂછાશે.	૨૫%
		૧૦૦ %

સંદર્ભ ગ્રંથ :-

- Translation and Creativity: Perspectives on Creative Writing and Translation Studies, Continuum International Publishing Group Ltd. (1 January 2007)
- Creative Writing and Translation Studies for Class XII published by CBSE.

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Skill Enhancement SEC	BSW23 SE201	Field Work	02	-	09/25	-	09/25	18/50	

BSW23SE201 : Field Work

Course Objectives: હેતુઓ	<p>૧) વિદ્યાર્થીઓને ક્ષેત્રની સમસ્યાઓ, સંસ્કૃતિ, સમુદાયો વિષે જાણકારી મેળવી શકે છે.</p> <p>૨) વિદ્યાર્થીઓમાં કુશળતાઓની ક્ષમતા વિકસાવી શકાય.</p> <p>૩) વ્યાવસાયિક સમાજકાર્યકર તરીકે વિકસિત થશે.</p> <p>૪) થીયરી માટે ક્ષેત્રકાર્ય મદદરૂપ થશે</p> <p>૫) વિદ્યાર્થી પ્રત્યક્ષ મુલાકાત દ્વારા જે તે ક્ષેત્રનો વાસ્તવિક અને જીવંત અનુભવ મેળવે છે .</p> <p>૬) પોતાના વિસ્તારનાં એકમોથી માહિતગાર થાય છે .</p> <p>૭) વિદ્યાર્થીઓના ચોક્કસ કાર્ય કૌશલ્યો અને ક્ષમતાઓનો વિકાસ થાય છે .</p> <p>૮) વિદ્યાર્થીઓની અવલોકનવૃત્તિને ઉત્તેજન મળે છે</p>
-----------------------------	--

Unit	Description	Weightage
	<p>૧) સેમેસ્ટરમાં એક અઠવાડિયામાં બે દિવસ ક્ષેત્રકાર્યમાં જવાનું રહેશે.</p> <p>૨) એક દિવસનું ૫ (પાંચ) કલાક પ્રમાણે ક્ષેત્ર કાર્યકરવાનું રહેશે</p> <p>૩) દરેક વિદ્યાર્થીઓએ કોલેજના અધ્યાપકના માર્ગદર્શન હેઠળ ક્ષેત્રકાર્ય અંગેના દૈનિક તેમજ સત્રાંત અહેવાલ બનાવવાના રહેશે.</p> <p>૪) કોલેજકક્ષાએ ક્ષેત્રકાર્ય સંબંધિત વર્કશોપ, ટ્રેનીંગનું આયોજન કરવાનું રહેશે.</p> <p>૫) ફિલ્ડવર્કમાં ૧) ગંગા સ્વરૂપા (વિધવા બહેન) ૨) પ્રગતિશીલ ખેડૂત ૩) દિવ્યાંગ (વિકલાંગ) ૪) સફળ પશુપાલક ૫) બેરોજગાર ૬) સફળ મહિલા ૭) નોકરિયાત ૮) સમાજ સેવક ૯) ધાર્મિક - ભુવાજી ૧૦) ડ્રોપ આઉટ બાળક ૧૧) ઘરેલુ હિંસા પીડિત મહિલા ૧૨) ગૃહ ઉદ્યોગ વગેરેની મુલાકાત</p> <p>૭) પર્યાવરણ જાળવણીના કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવું</p> <p>૮) સમાજકાર્યની પદ્ધતિનો પ્રત્યક્ષ ઉપયોગ કરી કાર્યનું આયોજન કરવું.</p>	૧૦૦%

Level U.G	Course Group & Paper no	Uni. Paper code	Course / Paper Title	Credit	Internal Marks		External Marks		Total Marks	Paper Duration
					Theory	Practical	Theory	Practical		
BSW	Value Added VAC-IKS	BSW23VA 401	Fitness & Sports	02	9/25	-	09/25	-	18/50	60 Mins.

Course Objectives: हेतुओ	<p>१ शारीरिक प्रवृत्तिनो प्रचार प्रसार करवो</p> <p>२ संतुलित आहार नुं महत्व समजे</p> <p>३ संयम, शिस्त अने आत्मविश्वास तथा सहकार अने टीमवर्कना गुणो केणवे</p>
-----------------------------	--

युनिट	विगत	गुणभार
अेकम - १	<p>१ व्यक्तिगत स्वास्थ्यना मुभ्य घटके</p> <p>२ शारीरिक प्रवृत्ति अने रमत गमत</p> <p>३ योग</p> <p>४ कसरत - भ्याल, प्रकार, झयदा</p>	२५ %
अेकम - २	<p>१ संतुलित आहार</p> <p>२ केलेरी</p> <p>३ भोजन तथा केलेरीयाई</p> <p>४ पायन क्रिया</p>	२५ %
अेकम - ३	<p>सामान्य रमतोनो परियय:</p> <p>१ हकी</p> <p>२ क्रिकेट</p> <p>३ कबड्डी</p> <p>४ फूटबोल</p>	२५ %
	१ थी ३ अेकममांथी आवरीने ०५ (MCQ) वैकल्पिक प्रश्नो पूछाशे.	२५ %
		१००%

संदर्भ ग्रंथो - योग स्वास्थ्य अने शारीरिक शिक्षण, STD 11 TEXTBOOK, GSHEB

A Textbook of Foundations of Health Education and Primary Health Care, Ratna Kumar Giri, Ratna Pustak Bhandar, Nepal